

Hij schrijft verder over het inmiddels populaire onderwerp waarover hij ook zelf eerder publiceerde: 'Rembrandts carrière als nationaal genie'. Hij toont sympathie voor de rustige Rembrandt-studie van Vosmaer uit het hoogtij van liberaal-burgerlijke cultuur die hij tegenover de opwindende van omstreeks 1900 plaatst. Als nabloeier van de Rembrandtmanie van dit laatste tijdvak moet ook Annie Romeins 'virtuoze schets' in de *Erflaters* het ontgelden.

Tenslotte analyseert hij het Kossmanniens geformuleerde probleem 'hoe verschaft men aan 'een land een nationaal karakter'. Het is wat mij betreft het belangrijkste essay. Aan de hand van Hendrik Conscience's *Geschiedenis mijner jeugd* laat hij zien dat het nationale en het politieke in de negentiende eeuw nog vaak van slechts oppervlakkige betekenis waren. Het is voor hem een argument te meer om te twijfelen aan de tegenstelling tussen een aloud Belgisch nationaal besef en de negentiende-eeuwse uitvinding van een Vlaams bewustzijn. De verschillen tussen beide vormen van 'nationalisme' moeten anders worden verklaard. Het Belgische nationalisme was aan België gebonden en schreef deze staat een (internationale) opdracht toe om het bestaansrecht ervan te bewijzen. Het Vlaamse nationalisme behoeft geen staat te legitimeren en diende vooral om intern een gemeenschap te smeden. Op basis hiervan bepleit Kossmann een onderscheid tussen 'het natiebegrip van zendingsbewuste nationale staten en dat van veel sterker in zichzelf gekeerde gemeenschappen als Vlaanderen, Wallonië en Friesland'. Dit lijkt me een verhelderend onderscheid waarmee zelfs de uiteenlopende vormen en functies van 'staatsgebonden' nationalisme geordend kunnen worden. Zo zijn er bijvoorbeeld vormen van Nederlands nationaal besef geweest waarin de nadruk lag op de nationale missie, maar ook waarin de speurtocht naar gemeenschap voorop stond.

Henk te Velde

MIDDELEEUWEN

I. Bossuyt, *De Vlaamse polyfonie* (Leuven: Davidsfonds, 1994, 174 blz., Bfl750,-, ISBN 90 6152 843 7).

Dit is een boek met een missie. Bossuyt wil meer dan een uiterst belangrijke stroming in de laat-middeleeuwse muziek beschrijven: hij wil begrip kweken voor de polyfonie en een 'intellectuele kennismaking' bieden, 'gekoppeld aan emotionele inleving' (13). Dat kan natuurlijk niet alleen op papier, en bij het boek verschenen dan ook tien CD's die de volle rijkdom van de muziek moeten doen weerklinken. (Helaas liggen ze hier niet ter bespreking voor!) In die zin is het boek als de catalogus bij een schilderijtentoonstelling—een vergelijking waar Bossuyt, die de componist Dufay evenzeer als een cultureel hoogtepunt van de periode rond 1430 beschouwt als Van Eyck, ongetwijfeld geen bezwaar tegen zou hebben.

Het boek valt in twee delen uiteen. Een eerste deel behandelt 'situering, kenmerken, genres en verspreiding' van de muziek die als Vlaamse polyfonie wordt aangeduid. Het Vlaamse aan de muziek is relatief: de componisten die in de vijftiende en zestiende eeuw door heel Europa faam verwierven en de toon aangaven waren voor een groot deel van huis uit Franstalig (19). De auteur refereert echter de term Vlaams boven eveneens gebruikelijke maar wat ongelukkige aanduidingen als 'franco-flamand'.

Het centrum van de Vlaamse polyfonie werd onmiskenbaar gevormd door het Bourgondische hof, volgens Bossuyt enerzijds vanwege de kwaliteit van de kathedraalscholen in de regio,

anderzijds doordat er klaarblijkelijk frequent kanunniksplaatsen aan de hofcomponisten werden toegeedeeld — zo was Guillaume Dufay in de eerste helft van de vijftiende eeuw kanunnik van St. Donaas in Brugge, aan de kathedraal van Kamerijk en aan St. Walburg te Bergen (29). Vanuit hun Nederlandse basis zwierven de componisten uit. In de zestiende eeuw diende een goede hofkapel onder leiding van een 'flamand' te staan.

Uitgebreid en volstrekt helder bespreekt Bossuyt de verschillende muzikale genres, de wijze waarop oude, vaak wereldse melodieën gebruikt werden in de kerkmuziek, en in een kort hoofdstukje stipt hij de mysterieuze getallensymboliek aan. In zijn rijpe, uitgewerkte vorm was de Vlaamse polyfonie duidelijk een geleerd bedrijf, en in de overgeleverde handschriften zitten woordgrapjes verborgen die een geoefend musicus als lezer veronderstellen.

Het tweede deel van het boek, 'van Guillaume Dufay tot Philippus de Monte', in Bossuyts woorden 'luisterbegeleidende teksten' (13) geeft de gelegenheid om veel van dit soort zaken naar voren te halen. In rond een bepaalde componist gegroepede hoofdstukken komen allerlei thema's en ontwikkelingen aan de orde die terecht niet in de eigenlijke tekst zijn opgenomen. Chronologische levensbeschrijvingen in de marge houden de grote lijn vast.

Bossuyt richt zich op de intelligente maar niet gespecialiseerde lezer, en biedt een prachtig overzicht van een fascinerend onderdeel van de muziekgeschiedenis. Bewust heeft hij allerlei uitweidingen die voor historici interessant zouden zijn vermeden. Zo intrigeert de vraag naar de band tussen hof en musicus. Klaarblijkelijk vroeg Karel de Stoute nadrukkelijk om een bepaalde martiale melodie als basis voor missen. In hoeverre gaf het hof concrete opdrachten? Een man als Granvelle was bevriend met componisten, en Orlando Lassus droeg een bundel aan hem op. Hoe nauw was de band tussen mecenas en musicus?

Ook de reactie van het bredere publiek, de luisteraar, blijft schimmig. Wanneer een bundel aan een vorst wordt opgedragen, mogen we wellicht aannemen dat de componist bij diens smaak aansloot, en Margaretha van Parma hield, zo horen we, van melancholieke liederen (51). Maar in hoeverre ook buiten de kring van het hof de geleerde muziek waardering ondervond?

Met zijn heldere en aantekelijke boek heeft Bossuyt zijn componisten ongetwijfeld een nieuw, twintigste-eeuws publiek helpen bezorgen. Het boek is zoals gebruikelijk bij het Davidsfonds prachtig uitgegeven. Bossuyt heeft gezorgd vooreen aantal informatieve bijlagen: een overzicht van componisten, een woordenlijst, enkele indices en een uitgebreide bronvermelding van de illustraties. Die afbeeldingen zijn een lust voor het oog en bieden veel stof tot nadenken — waarom werd bijvoorbeeld Maximiliaan van Oostenrijk te midden van zijn musici afgebeeld?

F. J. Kossmann

NIEUWE GESCHIEDENIS

R. L. Falkenburg, *The fruit of devotion. Mysticism and the imagery of love in Flemish paintings of the virgin and child, 1450-1550* (Oculi. Studies in the arts of the Low Countries V; Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins publishing company, 1994, ix + 244 biz., f155,-, ISBN 90 272 5335 8 (Eur.), ISBN 1 55619 270 3 (US)).

In de Zuidelijke Nederlanden werden in de eeuw na 1450 enkele duizenden schilderijen van Maria met het Jezuskind vervaardigd. Over het tot stand komen daarvan en over de schilders is vaak nauwelijks iets bekend. Deze *Andachtsbilder*, zoals ze door kunsthistorici zijn genoemd,